

KRONIKA

Apginta Šarūnės Nagrockaitės disertacija „Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos turinio samprata: diskurso analizė“

2015 m. rugsėjo 22 d. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete socialinių mokslų (edukologijos) laipsnį įgijo Šarūnė Nagrockaitė, parengusi ir apgynusi disertaciją „Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos turinio samprata: diskurso analizė“. Gynimo komisija, vadovaujama profesorės Lilijos Duoblienės, teigiamai įvertino disertacijos aktualumą ir tyrimo kokybę bei reikšmę edukologijos mokslui ir praktikai. Komisijos narė profesorė Loreta Žadeikaitė recenzijoje rašo: „Reikšminga, kad atliktas empirinis tyrimas, ištiriant Lietuvos politinį ugdymo turinio sampratos diskursą, atliekant švietimo dokumentų, skirtingų lygmenų – švietimo politikų, mokslininkų ir praktikų – požiūrių analizę, padėjo giliau atskleisti ugdymo turinio kūrimo ir įgyvendinimo etapus, išryškinti teoriniu ir praktiniu lygmenimis kylančias problemas ir numatyti ugdymo sampratos rekonceptualizavimo metmenis. Teorinio ir empirinio tyrimo pagrindu parengtos išvados atveria naujas galimybes tobulinti ugdymo turinio kūrimo praktiką, įvertinti jos patirtį ir pažvelgti į šį procesą iš skirtingų mokslinių pozicijų.“

Šarūnės Nagrockaitės disertacinio darbo tikslas – ištirti Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinio sampratos diskursą. Darbe atliekama diskurso

analizė remiantis rekonceptualistine prieiga. Kintant ugdymo kontekstui, disertantė skiria vidinius (lokaliuosius) ir išorinius (tarptautinius arba globalius) pokyčius, kurių veikiama kinta ir ugdymo turinio (*curriculum*) samprata. Lietuvoje yra daugiau bendrųjų ugdymo programų, ugdymo proceso organizavimo tyrimų, deja, nėra rekonceptualizuota pati ugdymo turinio samprata kintant ugdymo realybei ir kontekstui. Gynimo komisijos narės prof. Vandos Aramavičiūtės teigimu, „Naujos ir vertingos informacijos duodama lyginant tradicionalistų ir rekonceptualistų *curriculum* sampratos diskursą, išryškinantį skirtingus ir artimus abiejų teorinių mokyklų *curriculum* sampratos sudarymo ir įgyvendinimo principus.“ Edukologijos teoretikų darbuose keičiasi ir paradigimų apibūdinimai: nuo klasikinės link laisvojo ugdymo, nuo tradicinės link šiuolaikinės ir nuo moderniosios postmoderniosios link. Remdamasi negausiomis publikacijomis, mažo temos ištirtumo kontekste autorė suformuoja probleminius klausimus: kokia Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinio samprata vadovaujama ugdymo turinį kuriančių ir įgyvendinančių ugdymo dalyvių diskurse? Kaip keičiasi ugdymo samprata ir kokios yra ugdymo turinio rekonceptualizavimo kryptys? Kokios lietuviškos ugdymo turi-

nio sampratos ir perspektyvos, kaip jos pasireiškia ugdymo turinio diskurse lyginant su tarptautinėje ugdymo erdvėje pristatoma *curriculum* sampratos pokyčiais.

Metodologinis darbo pagrindas – postmodernioji ugdymo turinio paradigma, kai atsisakoma apibrėžtos ugdymo sampratos, o siekiama apčiuopti pačios sampratos fenomeną, susidedantį iš mažesnių sampratų, kurios nuolatos kuriamos. Disertantė į ugdymo turinį žvelgia kaip į nuolatos kintamą, performuluojamą reškinį. Diskurso analizė yra pasirinktas tyrimo metodas, siekiant aprėpti visumą konkrečiame ugdymo kontekste. Visų pirma darbe apibrėžiama ugdymo turinio sampratos analizės problematika, t. y. sampratų supanašėjimas dėl standartizacijos, ir didėjanti pati sampratų įvairovė. Skiriamos dvi ugdymo turinio (*curriculum*) sampratos remiantis jas atitinkančiomis tradicionalistų ir rekonceptualistų teorinėmis mokyklomis, tai siauresnioji ir platesnioji *curriculum* samprata, šios sampratos atitinka moderniąją ir postmoderniąją *curriculum* sampratas, atsižvelgiant į vyraujančias *curriculum* paradigmas.

Siauresnioji samprata suprantama kaip dalyko turinys, planas, rezultatas, tai gali būti ir procesas, kuriuo turi būti gaunama tam tikrų rezultatų, naudojant aiškia ir struktūruotą proceso vadybą (valdymą). Plačioji samprata neturi apibrėžtų *curriculum* modelių, joje kalbama apie požiūrius ir galimas perspektyvas, kurios priklauso nuo konteksto, prasių kaitos ir pačių ugdymosi veikėjų kaitos.

Atliekant teorinį ir empirinį tyrimą, pasirinkta mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu su skirtingomis ugdymo turinio sampratos diskurso kūrėjų grupėmis (švietimo poli-

tikais ir praktikais), švietimo dokumentų, interviu tekstų analizė ir metaanalizė. Disertacijoje atlikta plati užsienio ir Lietuvos mokslo šaltinių ir Lietuvos švietimo dokumentų analizė. Išnagrinėtas 151 mokslo šaltinis ir 16 švietimą reglamentuojančių dokumentų, kurie leido įvairiais aspektais atskleisti nacionalinį politinį ugdymo turinio kontekstą. Empirinis tyrimas parodė, kad Lietuvoje vis dar vadovaujama siaurąja *curriculum* samprata, o pedagoginėje veikloje ugdymo turinys siejamas su pačiu dėstomu dalyku, dalyko turiniu ar mokymo programa. Pedagoginiame diskurse išryškėjo ugdymo turinio sampratos „kritinis taškas“, kuri siejamas su panašių sąvokų, pavyzdžiui „ugdymo turinys“ ir „mokymo turinys“ skirtumu.

Gynimo metu buvo diskutuojama ir gilinama į pasirinktą tyrimo metodologiją: diskurso analizę. Oponentė profesorė Valdonė Indrašienė paprašė disertantės paaiškinti pasirinkimą tirti ugdymo turinio sampratą remiantis modeliu „iš viršaus į apačią“, kai, siekiant politinės valdžios decentralizavimo, ugdymo sampratos įvairovės, didesnės atožvalgos į tėvų ir vietos valdžios poreikius, taikomas modelis „iš apačios į viršų“ (pasak mokslininkų Benavot, 2002, 2007; Bilbao ir kt., 2008; Patrank ir Jadhav, 2013 ir kt). Disertantė paaiškino, kad tokį pasirinkimą lėmė menkas temos iširtumas, analizuojant ugdymo turinio sampratos problematiką Lietuvoje, suvokta, jog net kai kalbama apie ugdymo turinio sampratą ir jos vartojimą atstovų „iš viršaus“, ugdymo turinio sampratos problema akivaizdi. Todėl pasirinkta pirmiausiai analizuoti šių grupių diskursą, kurie savo profesijoje yra įsipareigoję kurti ir formuoti ugdymo turinį. Pasak disertantės, toks tyrimo modelis yra siekis inicijuoti ir

realizuoti naują skirtingų ugdymo turinio dalyvių dialogo formą, išsiaiškinti, kaip patys dalyviai supranta ugdymo turinį. O pateikta ugdymo turinio samprata leidžia suformuluoti reconceptualizacijos metmenis, kurie perteikia poziciją iš „apačios į viršų“, nuo individualių sampratų teorijų link.

Antroji oponentė doc. dr. Irena Stonkuvienė kėlė klausimus ir išsakė pastabas, kodėl tyrime mažai figūruoja mokiniai, kurie yra ne mažiau svarbūs ugdymo turinio ir šio turinio diskurso kūrėjai, taip pat išreiškė nuogąstavimą, kad darbe daug kalbama apie ugdymo ir mokymo turinį, o nuošalyje lieka kitos ugdymo funkcijos: lavinimas, auklėjimas. Disertantės manymu, šios sąvokos, apibrėžiančios ugdymo funkcijas, nenyksta, bet, siekiant apibrėžti diskurso ribas, sąvokos „ugdymas“ ir „mokymas“ buvo išskirtos kaip pagrindi-

niai sąvokų „ugdymo turinys“ ir „mokymo turinys“ komponentai.

Gynimo metu į prof. Loretos Žadeikaitės klausimą, kokių būtų patarimų praktiškams, disertantė atsakė, kad reikia ne tik kelti ugdymo turinio problemas, bet ir visų pirma kalbėtis ir skatinti diskusiją, kaip suvokiamas ugdymo turinys. Diskutuojant būtų galima remtis ir tyrime parengtais reconceptualizavimo metmenimis. Tai išsamus tyrimas ir atliktas laiku, pažymėjo disertacijos gynimo komisijos nariai, praturtinantis ugdymo turinio sampratą pasikeitus ugdymo kontekstui Lietuvoje. Tyrimo rezultatai, kaip teigia pati disertantė, parodė galimus lietuviškojo ugdymo turinio reconceptualizavimo metmenis. Praktikoje tai gali padėti plėtoti programų rengėjų ir įgyvendintojų dialogą siekiant didesnės vizijos ir realybės dermės.

Danguolė Gervytė